

За допомогою казок можна виховати дитину, допомогти подолати негативні сторони. Вибираючи казку для малюків, необхідно обов'язково враховувати те, в якому віці вона буде корисна для дитини.

Казки характеризуються простотою й дохідливістю розповіді, динамічним розгортанням сюжету, емоційністю, яскравими образами та барвистою мовою. Маючи значну силу впливу на дітей, казки сприяють формуванню їх характерів, високих моральних якостей, розширенню їх кругозору. Казками малюки захоплюються і в дитячих садках, і вдома.

Видатні педагоги відзначали велике пізнавальне й виховне значення казок. Для дітей дошкільного віку цікавими й доступними є казки про тварин, чарівні та соціально-побутові казки.

У процесі виховання дітей дошкільного віку особливе значення має емоційний комфорт дитини. Адже саме він є однією з головних умов гармонійного розвитку творчої особистості в сучасних умовах. Казки є засобом різнобічного розвитку та виховання дошкільника. Процес засвоєння моральних принципів має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до життя дітей. І саме казки подають дітям загальнолюдські цінності й високу мораль у такій словесно-емоційній формі, яка спонукає дітей до самостійного висновку: чому треба бути чемним, чому лише позитивні вчинки приводять до справжньої радості тощо. Казки вчать дітей, що в природі немає нічого зайвого, що все живе змінюється за законами того світу, в якому існує. Для того, щоб дитина прагнула до творчості, потрібно викликати у неї захоплення, інтерес, зокрема, до казки.

Отже, казка є важливим засобом розвитку дітей дошкільного віку. Казки спонукають малюків до різних думок, почуттів. Вихователів важливо викликати у дітей інтерес до читання, розповідання. Казки формують у дітей дошкільного віку соціально-моральний, пізнавальний, художньо-естетичний, мовленнєвий, креативний розвиток, допомагають розвивати увагу, уяву, мислення, пам'ять, мовлення.

#### **Список використаних джерел:**

1. Богуш А. М. Методика навчання української мови в дошкільних закладах / А. М. Богуш. – К. : Вища школа, 1993. – 327 с.
2. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі / А. М. Богуш, Н. П. Орланова, Н. І. Зеленко, В. К. Лихолетова; за ред. А. М. Богуш. – К.: Вища школа, 1992. – 414 с.
3. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2014. – 264 с.

УДК 372.461

*Русин Надія Михайлівна,  
старший викладач кафедри теорії та  
методики дошкільної освіти,  
Бердар Н.М.,  
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,  
Мукачівський державний університет*

### **ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАННЬОГО ВІКУ**

Мовленнєвий розвиток дитини – один з основних чинників становлення особистості у ранньому дитинстві. Рідна мова є загальною основою навчання і виховання дітей, засобом пізнання і способом специфічного людського спілкування.

Актуальність теми полягає в тому, що розвиток мовлення та виховання мовленнєвої культури є однією з найважливіших проблем сучасної дошкільної освіти. Вона зумовлена

пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законами України „Про освіту”, „Про дошкільну освіту”, Базовим компонентом дошкільної освіти, програмами розвитку дитини дошкільного віку „Українське дошкілля”, „Дитина в дошкільні роки” та іншими нормативними документами.

Найважливішим досягненням раннього дитинства є оволодіння мовленням, що передбачає опанування рідною мовою, вироблення вміння користуватися нею як засобом пізнання навколишнього світу і себе, засвоєння набутого людством досвіду, саморегуляції, спілкування і взаємодії людей.

Раннє дитинство є сензитивним періодом для засвоєння мовлення. У цей час воно відбувається особливо легко і вносить принципові зміни у поведінку дитини, психічні процеси (сприймання, мислення та ін.). Якщо з якихось причин дитина до 3-х років не почала говорити, засвоєння мовлення відбуватиметься зі значними труднощами. Відхилення у психічному розвитку, які виникають через відсутність мовлення, вимагають спеціальної компенсації (надолуження). До такого висновку можна дійти, спостерігаючи за глухоніми дітьми, яких починають навчати мовленню після 3-х років. Здебільшого вони відстають у багатьох видах діяльності, розвитку психічних процесів і якостей: серед них не виникає сюжетно-рольової гри, відсутнє предметне малювання, уповільнений розвиток сприймання і мислення. Для подолання цього потрібні значні педагогічні зусилля, спрямовані не лише на навчання мовленню, а й на інші сторони розвитку.

Динамічний розвиток мовлення у ранньому віці пов'язаний з предметною діяльністю дитини. На 2-му році життя у неї зростає інтерес до всього, що її оточує: вона хоче все побачити, пізнати, взяти в руки. Це бажання перевищує можливості дитини, і вона вимушена звертатися за допомогою до дорослого. Однак засобів спілкування, якими вона володіє (жести, міміка, окремі слова), вже недостатньо, щоб бути зрозумілою, задовольнити свою потребу в спілкуванні. Ця суперечність розв'язується завдяки виникненню нової форми спілкування - активного самостійного мовлення, яка знаменує важливий етап у психічному розвитку дитини, перехід від немовлячого до раннього віку.

На необхідність розвитку мовлення, особливо раннього віку, вказували такі дослідники: психофізіологи (В. Бельтюков, Н. Бехтерева, І. Горелов, Н. Данилова, Н. Жинкін, В. Каменська, М. Красногорський, М. Кольцова, У. Пенфільд, Т. Хризман, І. Павлов, К. Сєдов та ін.); психологи (Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Ельконін, О. Леонтєв), лінгвісти (О. Гвоздев, Н. Рибніков, Т. Ушакова, С. Цейтлін, Н. Швачкін, О. Шахнарович, Н. Юр'єва та ін.).

У педагогічних дослідженнях визначено закономірності, принципи та методи навчання дітей раннього віку рідного мовлення (А. Богуш, К. Крутій, Г. Ляміна, Т. Науменко, Л. Олійник, Л. Павлова, Г. Розенгарт-Пупко, Л. Федоренко, Т. Юртайкіна та ін.) [1; 2; 3].

Перші роки життя дитини мають вирішальне значення для подальшого розвитку її мовлення. Розвиток мовлення у цей період, за Г. Розенгарт-Пупко, проходить два етапи: перший – від 1 року до 1 року 5-6 місяців, другий – від 1 року 5-6 місяців до 3 років.

Мовлення дітей раннього віку розвивається в таких напрямках:

- а) розвиток розуміння мовлення дорослих;
- б) формування функції узагальнення; в) збагачення та активізація словникового запасу;
- г) розвиток здібності наслідування і вдосконалення звуковимови;
- д) формування граматичної будови мови [2, с. 26].

На першому етапі продовжується розвиток розуміння мови, на другому – збагачується словниковий запас, розвивається активне мовлення.

Перший рік життя належить до підготовчого періоду, всередині якого виділяються три етапи.

Перший етап – 1 міс. – 5-6 міс. – з провідною діяльністю – емоційне спілкування дитини з дорослим. Він характеризується появою перших перед мовленнєвих реакцій.

Починаючи з крику, перших мимовільних звуків, до 5-6 міс. з'являється белькіт, який є найбільшим складним голосовим утвором цього періоду. На думку Р. Тонкової-Ямпольської, саме з белькоту започатковується власне активне мовлення дитини [3, с. 251]. Він готує мовленнєвий апарат до вимови звуків, складів і слів, сприяє розвитку фонематичного слуху.

На другому етапі підготовчого періоду (6-12 міс.) з'являється новий тип спілкування дорослих і дитини – спілкування на основі розуміння мовлення дорослих. Слово набуває для дитини значення умовного подразника. Отже, дитина навчається розуміти, що кожен предмет, дія, властивість мають свою назву. З психологічного боку, розвиток розуміння мовлення у дітей допомагає встановлювати зв'язки між словами, які вони промовляють, і предметами чи діями.

Третій етап підготовчого періоду (10-12 місяців – другий рік життя) характеризується розвитком самостійного мовлення, появою перших слів [3, с. 254].

Таким чином, на кінець першого року життя дитина добре розуміє не тільки окремі фрази, а й цілі речення у мовленні дорослих, відтворює відповідно до словесних подразників дії і рухи. Слово дорослого починає регулювати поведінку дитини. У словнику однорічної дитини налічується в середньому 10-15 слів.

Другий рік життя – це період інтенсивного і швидкого розвитку мовлення дітей. На початку другого року життя дитина починає швидко встановлювати зв'язок між словом і предметом, відбувається подальше розуміння мовлення дорослих. Поступово розуміння мовлення виходить за межі конкретної побутової ситуації.

У другому півріччі дитина починає розуміти слова, що означають стать і вік людини, назви предметів, живі і неживі об'єкти, назви кімнат житла, де перебуває дитина. Розуміння мовлення розвивають потішки, віршики, забавлянки.

Саме на другому році життя відбувається формування однієї з основних особливостей другої сигнальної системи – узагальнення. На кінець другого року життя з'являється узагальнення на основі загальних ознак, незалежно від величини, кольору, форми предмета.

У цьому віці формується, хоча і нерівномірно, активний словник дитини. Якщо на початку другого року життя у дитини з'явилося близько 20 слів і вона користується емоційно-жестовим мовленням, то на кінець року активний словник дитини складає близько 300 слів, і назва предмета набуває важливого змісту. Активний словник стає основним засобом спілкування малюка.

На третьому році життя мовлення дітей розвивається дуже швидко і за такими напрямками:

- розуміння мовлення дорослих;
- оволодіння словником;
- удосконалення звуковимови;
- засвоєння граматичної будови мовлення;
- розвиток діалогічного мовлення [2, с. 75].

Розуміння мовлення дорослого дитиною зростає за обсягом і якісно змінюється. Дитина полюбить слухати мову дорослого, віршики, казки. У другому півріччі дітям доступне розуміння художніх творів без використання наочності. На основі розуміння мовлення дитина починає робити перші самостійні висновки та узагальнення.

Саме у цьому віці найбільш виражені індивідуальні відмінності в темпах зростання словника. Завдання дорослого – збагачувати активний словник дитини іменниками (назвами овочів, фруктів, свійських тварин, предметів одягу, меблів рослин тощо); дієсловами, що позначають різні дії; прикметниками та прислівниками.

Третій рік життя дитини характеризується активізацією мовлення дитини. Зростає її мовленнєва активність у спілкуванні з дорослими та однолітками, дидактичних та сюжетних іграх, самостійній діяльності. Вона виявляється у бажанні римувати слова, складати казки. Систематичне спілкування зі старшими є додатковим фактором розвитку активного мовлення.

Отже, можна зробити висновок, що найважливішим досягненням раннього дитинства є оволодіння мовленням, що передбачає опанування рідною мовою, вироблення вміння користуватися нею як засобом пізнання навколишнього світу і себе, засвоєння набутого людством досвіду, саморегуляції, спілкування і взаємодії людей. Ранній вік є сензитивним періодом для засвоєння дитиною мовлення і запорукою її подальшого розвитку.

#### **Список використаних джерел:**

1. Богуш А.М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років. Монографія / А.М. Богуш. – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2004. – 376 с.
2. Богуш А.М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш, О.В. Саприкіна. – К., „Слово”, – 2009, – 407 с.
3. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах: [підручник] / за ред. А. М. Богуш. Друге видання, доповнене. – К.: Видавничий Дім „Слово”, 2011. – 704 с.

УДК 37.064

*Русин Надія Михайлівна,  
старший викладач кафедри теорії  
та методики дошкільної освіти,  
Любежаніна Богдана Анатоліївна,  
бакалавр спеціальності «Дошкільна освіта»,  
Мукачівський державний університет*

### **ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО ДОРΟΣЛИХ У ТВОРАХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ – ПРАКТИКІВ**

Соціально-культурні процеси, які відбуваються у сучасному суспільстві й активно впливають на стиль людських взаємин, моделі міжособистісної взаємодії, проникають навіть у сферу стосунків дітей дошкільного віку та дорослих (батьків, педагогів та інших близьких дорослих). Батьки, створюючи сімейний мікроклімат, формують у дітей ціннісні орієнтації та моральні норми, виховують у них суспільно значущі особистісні якості і поступово залучають до суспільного життя. Відтак, сім'я потребує педагогічного супроводу з боку найпершої освітньої інституції – дошкільного навчального закладу, зокрема від дошкільного педагога. Нормативним підґрунтям для вирішення окресленого завдання є положення Законів України “Про освіту” (1996), “Про дошкільну освіту” (2001), Базового компоненту дошкільної освіти в Україні (2012), Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року (2011) та інших документів. Для суспільства питання виховання підростаючого покоління на гуманістичних засадах були важливими на всіх етапах суспільного розвитку. Прогресивна світова й вітчизняна педагогічна думка завжди визначалися добродійними тенденціями (Г. Ващенко, Б. Грінченко, Я. Коменський, Н. Лубенець, М. Монтень, Й. Песталоцці, Ф. Рабле, С. Русова, Ж.–Ж. Руссо, Г. Сковорода, К. Ушинський та інші). Виховання високих моральних цінностей особистості неможливе без плекання шанобливого ставлення до дорослих, найрідніших і найдорожчих людей. Вивчаючи проблеми морального виховання, учені виокремлюють поняття “шани”, яке визначають однією з найважливіших якостей особистості (А. Архангельський, О. Дробницький, І. Кон та інші).

Проблема формування шанобливого ставлення дітей до дорослих у філософському, психологічному, педагогічному аспектах розглядалася вченими минулого і сьогодення (Г. Ващенко, Я. Коменський, Д. Локк, А. Макаренко, Й. Песталоцці, Ж.–Ж. Руссо, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші). Зокрема, науковцями проаналізовано роль спілкування в особистісному становленні дошкільника (Д. Ельконін, О. Кононко, В. Кузьменко, М. Лісіна, А. Рuzська, Є. Суботський та інші); особливості становлення у



# МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: [www.msu.edu.ua](http://www.msu.edu.ua)

E-mail: [info@msu.edu.ua](mailto:info@msu.edu.ua), [pr@mail.msu.edu.ua](mailto:pr@mail.msu.edu.ua)

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>